

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อมูลจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทราหรือที่นิยมเรียกกันว่า "แปดริ้ว" เคยเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในอำนาจการปกครองของขอมมาก่อนในสมัยอิทธิพลของ อาณาจักรลพบุรี (ขอม) เมืองฉะเชิงเทราตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นไปได้ว่าชาวเมืองสมัยโบราณอาจจะเรียกชื่อแม่น้ำบางปะกงว่า คลองลึกหรือคลองใหญ่ ตามลักษณะที่มองเห็นแต่ด้วยอิทธิพลเขมรจึงได้เรียกชื่อแม่น้ำ เป็นภาษาเขมรว่า "สดีงเตรง หรือ ฉะทริงเทรา" ซึ่งแปลว่า คลองลึก นั่นเอง ครั้นเรียกกันไปนาน ๆ เสียงเลยเพี้ยนกลายเป็น "ฉะเชิงเทรา" แต่ก็มีความเห็นอื่นที่แตกต่างออกไปว่าชื่อ "ฉะเชิงเทรา" น่าจะเพี้ยนมาจาก "แสงเชรา" หรือ "แซงเซา" หรือ "แสงเซา" อันเป็นชื่อเมืองที่สมเด็จพระบรมราชาธิราช เสด็จไปได้ตามที่พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐกล่าวไว้ มากกว่า

ส่วนความเป็นมาของชื่อ "แปดริ้ว" ก็มีเล่าขานกันมาหลายกระแส บ้างก็ว่าได้ชื่อว่าเมืองแปดริ้ว ก็เพราะขนาดอันใหญ่โตของปลาช่อนที่ชุกชุมเมื่อนำมาแล จะต้องแลถึงแปดริ้ว หรือไม่ก็ว่ามาจากนิทานพื้นบ้านเรื่อง "พระรถเมรี" เล่าว่ายักษ์ฆ่านางสิบสองแล้วฆ่าเหล่าศพออกเป็นชิ้น ๆ รวมแปดริ้ว ทั้งลอยไปตามลำน้ำท่าลาดสำหรับข้อสันนิษฐานการตั้งเมืองฉะเชิงเทรา ปรากฏครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในฐานะหัวเมืองชั้นในหรือเมืองจัตวา ในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.๑๙๙๑-๒๐๓๑) แต่สำหรับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปรากฏชัดเจนในสมัยพระนเรศวรมหาราชที่ใช้ เมืองฉะเชิงเทราเป็นที่รวบรวมไพร่พล เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๖ ด้วยชัยภูมิของเมืองที่เหมาะสมแก่การกำบังสงครามกองโจร ทำให้ฉะเชิงเทราเป็นเมืองหน้าด่านที่ใช้ป้องกันศัตรู ปกป้องเมืองหลวง จวบจนสู่การปกครองระบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.๒๔๗๕ และในปี พ.ศ.๒๔๗๖ มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค คำว่าเมืองเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ครองเมือง หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นปีที่มีการตั้งภาคครั้งสุดท้ายของไทย ฉะเชิงเทราได้รับเลือกเป็นสถานที่ภาคมีเขตความรับผิดชอบ ๘ จังหวัด ซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา

“ฉะเชิงเทรา” กับ “แปดริ้ว”

“ฉะเชิงเทรา” กับ “แปดริ้ว” คือสองชื่อที่เรียกขานเมืองนี้ “ฉะเชิงเทรา” เป็นชื่อที่ใช้ในทางราชการ ส่วน “แปดริ้ว” เป็นภาษาท้องถิ่นที่ชาวบ้านใช้เรียกกันมาช้านาน ซึ่งทั้งสองชื่อต่างก็มีเรื่องเล่าขานถึงความเป็นมาอย่างหลากหลายและมีสีสันชื่อ “ฉะเชิงเทรา” มีต้นเค้าหนึ่งมาจากหนังสือชุมนุมพระนิพนธ์ภาคปณิกะ ภาค 1 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีความพาดพิงถึงเมืองฉะเชิงเทราว่า “...ชื่อบ้านเมืองเหล่านี้เป็นชื่อไทยบ้าง ชื่อเขมรบ้าง เป็นสองชื่อทั้งไทยทั้งเขมรบ้าง อย่างเมืองฉะเชิงเทราเป็นชื่อเขมร แปดริ้วเป็นชื่อไทย...” นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีบางท่านจึงมีความเห็นว่า “ฉะเชิงเทรา” น่าจะเพี้ยนมาจากคำเขมรว่า “สดีงเตรง” หรือ “ฉะทริงเทรา” ซึ่งแปลว่า “คลองลึก” ความเห็นนี้คงอาศัย

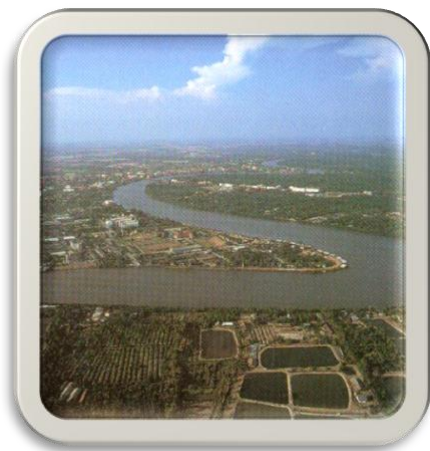

เหตุผลทางภูมิศาสตร์ด้วย เพราะเมืองฉะเชิงเทราตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำ บางปะกง เมื่อครั้งที่ขอมยังมีอำนาจปกครองแผ่นดินไทยอยู่นั้น เมืองนี้เป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในอำนาจการปกครอง ขิงขอมมาก่อน เป็นไปได้ว่าชาวเมืองในสมัยโบราณอาจจะเรียกแม่น้ำบางปะกงว่า “คลองลึก” หรือคลองใหญ่ ตามลักษณะที่มองเห็น และด้วยอิทธิพลเขมรจึงได้เรียกชื่อแม่น้ำเป็นภาษาเขมรว่า “สดีงเตรง” หรือ “ฉะทริงเทรา” ครั้นเรียกกันไปนาน ๆ เสียงก็เพี้ยนกลายเป็น “ฉะเชิงเทรา” เมืองที่อยู่บนฝั่งแม่น้ำก็พลอยได้ชื่อว่า “ฉะเชิงเทรา” ไปด้วย

อย่างไรก็ตาม คนจำนวนมากมักมีความเห็นต่างออกไปว่า ชื่อ “ฉะเชิงเทรา” น่าจะเพี้ยนจาก “แสงเชรา” หรือ “แสงเซา” หรือ “แสงเซา” อันเป็นชื่อเมืองที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จไปได้ ตามที่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐกล่าวไว้มากกว่า เพราะการออกเสียงใกล้เคียงกันมาก ยิ่งเมื่อประกอบความคิดที่ว่า เมืองตั้งขึ้นในตอนต้นกรุงศรีอยุธยา อันเป็นเวลาที่ยกเสียงเรียงนามต่างๆ น่าจะเป็นคำไทยหมดแล้ว โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับเมืองอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน อย่างนนทบุรี นครไชยศรีและสาครบุรี ซึ่งล้วนแต่มีเชื้อสายไทยอิทธิพลอินเดีย ยิ่งทำให้น่าเชื่อว่าเมืองนี้ไม่ใช่คำเขมร หากแต่เป็นคำไทยที่เพี้ยนมาจากชื่อเมืองในพงศาวดารนั่นเอง

ส่วนความเป็นมาของชื่อ “แปดริ้ว” ก็มีตำนานเล่าขานกันมาหลายกระแสไม่แพ้กัน บ้างก็ว่าเมืองนี้แต่ไหนแต่ไรมาเป็นเมืองอยู่ช้ำช้ำ ในลำน้ำอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะปลาช่อนซึ่งเป็นปลาน้ำจืดชนิดนี้มีชุกชุมและขนาดใหญ่กว่าในท้อง ถิ่นอื่นๆ จนเมื่อนำมาแลเนื้อทำปลาตากแห้ง จะแลเพียงสี่ริ้วหรือห้าริ้วตามปกติไม่ได้ ต้องแลออกถึง “แปดริ้ว” เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า “แปดริ้ว” ตามขนาดใหญ่โตของปลาช่อนซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเมือง นอกจากนี้เรื่องปากท้องซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และมีอิทธิพลต่อความคิดของชาวบ้านอย่างมากแล้ว นิทานพื้นบ้านซึ่งมีเนื้อเรื่องค่อนข้างผาดโผนก็มีส่วนสร้างความเชื่อถือใน เรื่องชื่อเมืองได้เหมือนกัน คนในท้องถื่นพนมสารคามเล่าถึงเรื่อง “พระรถ-เมรี” ซึ่งเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก ว่า ยักษ์ได้ฆ่านางสิบสองแล้วลากศพไปยังทำน้ำ ในบริเวณที่เป็นคลอง “ท่าลาด” แล้วชำแหละศพออกเป็นริ้วๆ รวมแปดริ้ว แล้วทิ้งลอยไปตามลำน้ำท่าลาด ริ้วเนื้อริ้วหนังของนางสิบสองลอยมาออกยังแม่น้ำบางปะกง ไปจนถึงฉะเชิงเทรา เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า “แปดริ้ว”

พื้นที่และแผ่นดิน

ฉะเชิงเทรา มีเนื้อที่กว่า 5,000 ตารางกิโลเมตรหรือกว่า 3 ล้านไร่ กว้างใหญ่กว่าเมืองอื่นใดในแผ่นดินภาคตะวันออกของไทยนอกจากจันทบุรี อาณาเขตของจังหวัดแผ่ไปจนจรดนครนายกและปราจีนบุรีทางทิศเหนือ ชลบุรีและจันทบุรีทางทิศใต้ ปราจีนบุรีทางทิศตะวันออก แลกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ และปทุมธานีทางทิศตะวันตกพื้นที่ทั่วไปของฉะเชิงเทราเป็นที่ราบลุ่ม เว้นแต่เพียงบางส่วนที่เป็นที่ราบลูกฟูก ที่ดอนและภูเขาเตี้ยๆ พื้นที่ราบนั้นสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ส่วนบริเวณเทือกเขาปกคลุมด้วยป่าไม้อันอุดมไปด้วยไม้ค่าและสัตว์ป่าหายาก ทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แม่น้ำบางปะกง เส้นเลือดใหญ่ของฉะเชิงเทราก็ถือกำเนิดจากเทือกเขาเหล่านี้ แล้วไหลลงสู่เบื้องล่างเพื่อหล่อเลี้ยงให้ความสมบูรณ์กับผืนดินก่อนลงสู่ ทะเลที่อ่าวไทย สายน้ำบางปะกงอันคดเคี้ยวแบ่งพื้นดินออกเป็นสองส่วน ฟากหนึ่งคือความเป็นเมืองอันทันสมัย อาคาร บ้านเรือนและโรงงานกำลังผุดขึ้นตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ส่วนอีกฟากหนึ่งเขียวชอุ่มไปด้วยป่าและพื้นที่เกษตรอันดาดด้วยนาทุ่ง สวนผลไม้และนาข้าวออกรวงสีทองอร่าม ตลอดสองฝั่งน้ำ ป่าจากอันเป็นพืชดั้งเดิมคู่ลำน้ำบางปะกงยังคงหนาที่บ ใบสีเขียวเข้มเอนลู่ไหลไปมาเสียดสีกันยามต้องสายลม

ฉะเชิงเทราเป็นเมืองใกล้ทะเล มีส่วนที่ติดกับชายฝั่งยาวถึง 12 กิโลเมตรที่อำเภอบางปะกง ตลอดแนวชายฝั่งคือป่าชายเลนที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ พื้นที่ติดทะเลทำให้เมืองนี้ได้รับอิทธิพลจากลมบกและลมทะเลอย่างเต็มที่ และด้วยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทราจึงชุ่มชื้นด้วยฝนที่ตกต้องตามฤดูกาล อันนำพาพืชพรรณธัญญาหารให้ผลิดอกออกผลสะพรั่งตลอดปี

ฉะเชิงเทราในอดีต

ใกล้เคียงกันตามชายฝั่งทะเลแถบนี้

อารยธรรมยุคสำริด อันเลื่องชื่อที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

เมื่อล่วงเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ แหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำบางปะกงจะมีหลักฐานชัดเจนขึ้น แต่บ้านเมืองในยุคต้นพุทธกาลนี้ก็ยังมิได้รวมเป็นลักษณะ “อาณาจักร” ที่มีราชธานี ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง คงเป็นเพียงการรวมกลุ่มขึ้นเป็น “แคว้น” หรือ “นครรัฐ” เล็กๆ กระนั้น บทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจก็ได้เริ่มขึ้นแล้ว หากพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ชุมชนศูนย์กลางของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำบางปะกงนั้น น่าจะเป็นทางออกสู่ทะเลซึ่งสามารถติดต่อซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าและ วัฒนธรรมกับดินแดนโพ้นทะเล และในขณะเดียวกัน ก็สามารถนำพาสินค้าและวัฒนธรรมเหล่านั้นไปยังดินแดนภายในแผ่นดินใหญ่ ซึ่งอยู่บริเวณที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและที่ราบต่ำในกัมพูชา อันถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมสมัยโบราณของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างสะดวก หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบได้ในบริเวณนั้น ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมหรือประติมากรรม ล้วนแสดงว่าชุมชนแห่งนี้มีอายุต่อเนื่องยาวนานหลายพันปี และมีมนุษย์อาศัยสืบเนื่องมาไม่ขาดสายตั้งแต่ยุคบรรพกาล

อย่างไรก็ตาม ชื่อ “ฉะเชิงเทรา” ได้มาปรากฏอย่างเป็นเรื่องเป็นราวครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031) ฉะเชิงเทราได้รับบทบาทสำคัญในการปกครอง ในฐานะหัวเมืองชั้นในหรือเมืองจัตวาที่อยู่ใกล้ราชธานีของประเทศ เช่นเดียวกับราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม นครไชยศรี นครสวรรค์ ชัยนาท สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ชลบุรี ปราจีนบุรี และนครนายก ในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา บทบาทของ “เมือง” แห่งนี้ในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์สุขของพี่น้องชาวไทยเริ่มเห็นชัดเจนเป็น รูปธรรมครั้งแรกด้วยเหตุที่ฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ใกล้ชายแดนเขมรแต่ไหน แต่ไรมา เขมรมักถือโอกาสข้าศึกไทยโดยยกทัพมากวาดต้อนผู้คนอยู่เนืองๆ ในเวลาที่ไทยเพลี่ยงพล้ำในการศึกกับพม่า ในปี พ.ศ. 2126 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงได้ทรงเกณฑ์ผู้คนนับหมื่น เสด็จกรีธาทัพไปตีเมืองละแวกเพื่อแก้แค้นเขมร การศึกครั้งนั้นเป็นครั้งใหญ่ที่มีการวางแผนรบอย่างรอบครอบ และฉะเชิงเทราได้กลายเป็นชุมกำลังและแหล่งเสบียงสำคัญที่มีหน้าที่แจกจ่ายเสบียงให้แก่กองทัพหลวง ไม่ถึงสองร้อยปีให้หลัง ฉะเชิงเทราที่มีบทบาททางการเมืองอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทยอีกครั้ง หนึ่ง ในปี พ.ศ. 2310 ซึ่งเป็นปีที่กรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายแก่พม่า พระยากำแพงเพชรผู้ซึ่งในภายหลังได้ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ชุมนุมพลพิเศษ เดินทัพจากกรุงศรีอยุธยาที่ล่มแล้ว หมายจะไปช่องสุ่มกำลังที่เมืองจันทบุรีเพื่อกอบกู้ชาติไทย ทัพไทยถูกทหารพม่าติดตามมาดักที่บริเวณปากน้ำเจ้าโล้ซึ่งเป็นที่ตั้งเมือง ฉะเชิงเทราในขณะนั้นจึงเกิดปะทะกันขึ้นแต่ด้วยชัยภูมิของเมืองอันเหมาะสมแก่ การทำสงครามกองโจรพระยากำแพงเพชรจึงสามารถตีทัพพม่าแตกพ่ายไปและเดินทางต่อ ไปได้จนถึงที่หมาย และภายหลังจากที่ฝึกปรือทหารจนมีกำลังกล้าแข็งแล้วก็ได้้นำกำลังโดยใช้ ฉะเชิงเทราเป็นเส้นทางหนึ่งในการเดินทัพเข้าโจมตีพม่าที่เมืองธนบุรี แล้วขึ้นไปตีค่ายโพธิ์สามต้นซึ่งเป็นค่ายใหญ่ของพม่าที่อยุธยา ทำการกอบกู้เอกราชให้กับชาติไทยได้เป็นผลสำเร็จ

โฉมหน้าใหม่ของเมืองนี้เริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเป็นเวลาที่ฉะเชิงเทราได้รับบทบาทในฐานะ “เมืองหน้าด่าน” ที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อญวนเกิดฮึกเหิม หมายจะแย่งชิงอำนาจในการปกครองเขมรและสถาปนาภคินิธิ์เขมรจากไทย จนเกิดเหตุลุกลามกลายเป็นสงคราม

“อานามสยามยุทธ” ระหว่างไทยกับญวนดำเนินไปได้ราว 1 ปี คือในปี พ.ศ. 2377 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ว่าการเมืองฉะเชิงเทราจากเดิมซึ่งตั้งอยู่ที่ปากน้ำเจ้าโล้ มาสร้างกำแพงเมืองใหม่ที่บ้านท่าไข่ แขวงเมืองฉะเชิงเทรา ชิดกับลำน้ำบางปะกง ซึ่งเป็นเสมือนกำแพงธรรมชาติที่ป้องกันศัตรูได้ดี หมายให้ช่วยรักษาเมืองหลวงให้พ้นภัยจากข้าศึก กำแพงนั้นนอกจากจะเป็นปราการในการปกป้องเมืองหลวงแล้ว ยังกลายเป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐแห่งใหม่และเป็นเครื่องแสดงอาณาเขตของเมือง ด้วย ต่อมาเมื่อเกิดการสร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ภายในกำแพง ความเป็น “เมือง” ที่มีอาณาเขตแน่นอนของฉะเชิงเทราจึงได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

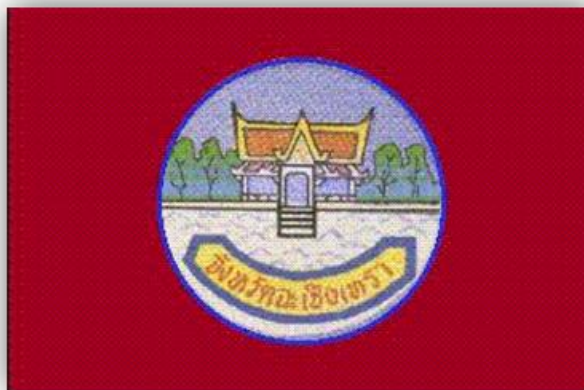
“สมัยใหม่” ของฉะเชิงเทราเริ่มต้นในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่ง ราชวงศ์จักรี เมื่อไทยได้เปิดรับอารยธรรมตะวันตกและเริ่มผันชีวิตความเป็นอยู่รับ สถานการณ์โลก มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนานัปการเพื่อให้นานาชาติเห็นว่า ไทยเป็นประเทศที่มีอารยธรรมประเทศหนึ่ง เมื่อถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยิ่งกว้างขวาง กิจกรรมภายในของไทยถูกคุกคามและแทรกแซง เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ไทยพบภัยทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่รุนแรงด้วย พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้หันมาใช้นโยบาย “การเมือง” นำหน้า “การทหาร” และในขณะเดียวกันก็เร่งพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัย ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน นำการปกครองระบบ “เทศาภิบาล” มาใช้โดยรวบรวมเมืองต่างๆ ขึ้นเป็น “มณฑล” โดยยึดเอาลำน้ำเป็นหลัก ฉะเชิงเทราก็ได้ร่วมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าครั้งยิ่งใหญ่ด้วย โดยให้รวมเข้าเป็นหนึ่งในมณฑลปราจีนในปี พ.ศ. 2435 ร่วมกับเมืองปราจีนบุรี นครนายก พนมสารคาม มีลำน้ำบางปะกงเป็นลำน้ำสายหลักและมีการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นครั้งแรก และเมื่อมีการขยายอาณาเขตโดยรวมเอาเมืองพนัสนิคม เมืองชลบุรี และเมืองบางละมุงเพิ่มเข้าไปด้วย ฉะเชิงเทราจึงกลายเป็นที่ว่าการมณฑลแห่งนี้ตั้งแต่นั้นมา “มณฑลปราจีน” ในครั้งนั้นคือสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติในยุคของการล่า อาณานิคมอย่างแท้จริง ฉะเชิงเทราซึ่งเป็นที่ว่าการมณฑล ก็ได้กลายเป็นต้นฉบับของการปกครองที่ก้าวหน้าและมั่นคง ให้มณฑลอื่นๆ ได้ถือเป็นแบบอย่างจวบจนย่างเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 เมื่อการปกครองระบบ “เทศาภิบาล” ยุติลงและเริ่มมี การใช้พระราชบัญญัติว่าด้วย “ระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476” อำนาจปกครองจึงเริ่มกระจายสู่ส่วนภูมิภาค คำว่า “เมือง” ได้เปลี่ยนเป็น “จังหวัด” มี “ผู้ว่าราชการจังหวัด” เป็นผู้ดูแลกิจการของเมือง มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญการปกครองประเทศ และในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นปีที่มีการตั้งภาคครั้งสุดท้ายของไทย ฉะเชิงเทราได้รับเลือกเป็นสถานที่ตั้งภาค มีเขตความรับผิดชอบ 8 จังหวัด นับเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของเมืองนี้

สัญลักษณ์และคำขวัญจังหวัด

ตราประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

เป็นรูปโบสถ์วัดโสธรวรารามวรวิหาร หมายความว่า เป็นจุดศูนย์รวมของประชาชนชาวจังหวัดฉะเชิงเทราให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

ธงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

ธงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา หมายความว่า : **สีแดงเลือดนก** คือความเสียสละ ความสามัคคี จากการต่อสู้และได้มาซึ่งชัยชนะของ พระนเรศวรมหาราชในสมัยกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าตากสินมหาราชต่อสู้ชนะข้าศึกทั้งทางบกและทางน้ำ **สีเหลือง** หมายถึงสีประจำ รัชกาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ศาลากลางน้ำ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ความชุ่มชื้น ความร่มเย็น และองค์หลวงพ่อ พระพุทธโสธรที่ล่องมาทางแม่น้ำบางปะกง

ต้นไม้ประจำจังหวัดคือ ต้นนนทรีป่า

พันธุ์ไม้ประจำจังหวัด	ฉะเชิงเทรา
ชื่อพันธุ์ไม้	นนทรีป่า
ชื่อสามัญ	Copper pod
ชื่อวิทยาศาสตร์	Peltophorum dasyrachis Kurz, ex Baker
วงศ์	LEGUMINOSAE
ชื่ออื่น	กว่าเขก (เขมร-กาญจนบุรี), คางรุ้ง คางอ้ง (พิษณุโลก), จ้าขาม ข้าขม (ลาว), ตาเขก (เขมร-บุรีรัมย์), นนทรีป่า (ภาคกลาง), ราง (ส่วย-สุรินทร์), ร้าง อะราง อะล้าง (นครราชสีมา), อินทรี (จันทบุรี)
ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูง 15 – 30 เมตร เรือนยอดเป็นรูปพุ่มกลมทึบ เปลือกต้นสีทองหรือสีเทาอมน้ำตาล ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อยรูปขอบขนานปลายใบและโคนใบมน ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ออกดอกเป็นช่อตามปลายกิ่งหรือง่ามใบ สีเหลืองสด กลีบดอกมีลักษณะย่น ออกดอกพร้อมกับใบอ่อนช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม ผลเป็นฝักแบนรูปหอก
ขยายพันธุ์	โดยการเพาะเมล็ด
สภาพที่เหมาะสม	เจริญเติบโตได้ดีในดินทุกชนิด กลางแจ้ง
ถิ่นกำเนิด	ป่าดงดิบแล้งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตามป่าโปร่งภาคเหนือของประเทศไทย

ดอกไม้ประจำจังหวัด คือ ดอกนนทรี

ดอกไม้ประจำจังหวัด	ฉะเชิงเทรา, นนทบุรี, พิษณุโลก
ชื่อสามัญ	Yellow Flamboyant
ชื่อวิทยาศาสตร์	Peltophorum pterocarpum (DC.) K. Heyne
วงศ์	LEGUMINOSAE
ชื่ออื่น	กระถินป่า กระถินแดง (ตราด), นนทรี (ทั่วไป) สารเงิน (แม่ฮ่องสอน)
ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่มสูงได้ถึง 25 เมตร กิ่งผลัดใบ เรือนยอดรูปร่ม แผ่กว้าง ใบเป็นใบประกอบขนนกสองชั้นรูปไข่ ออกดอกเป็นช่อตั้งขนาดใหญ่ที่ปลายกิ่ง สีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกในฤดูแล้ง ช่วง เดือนมีนาคม-มิถุนายน
การขยายพันธุ์	โดยการเพาะเมล็ด
สภาพที่เหมาะสม	ดินทั่วไป ชอบแสงแดดจัด
ถิ่นกำเนิด	เอเชียเขตร้อน

คำขวัญจังหวัดฉะเชิงเทรา

แม่น้ำบางปะกงแหล่งชีวิต

พระศักดิ์สิทธิ์หลวงพ่อโสธร

พระยาศรีสุนทร
ปราชญ์ภาษาไทย

อ่างฤๅไนป่าสมบูรณ์

วิสัยทัศน์จังหวัดและพันธกิจ

“เป็นเมืองน่าอยู่คู่เมืองหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม ศูนย์กลางการเกษตรปลอดภัย และแหล่งผลิตอุตสาหกรรมสู่ตลาดโลก”

ยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์

ยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) จังหวัดฉะเชิงเทรา มี 5 ประเด็น

1. วางผังเมืองและพัฒนาระบบ Logistics รองรับการค้าขายตัวของเมืองหลวงและสนามบินสุวรรณภูมิอย่างมีศักยภาพ
2. ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
3. เพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมสนับสนุนการผลิตและการใช้พลังงานหมุนเวียน
4. ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปปลอดภัยสู่ตลาดโลก และส่งเสริม สนับสนุนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมสู่ตลาดโลก
5. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนพัฒนาทุนทางสังคมบนพื้นฐานระบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เป้าประสงค์

1. ภาคเกษตรและภาคผลิตได้รับการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีแบบแผนสอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของประเทศ เป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน และรองรับการเป็นครัวอาหารปลอดภัยของประเทศ
2. โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจสามารถลดต้นทุน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
3. ชุมชนและภาคอุตสาหกรรมมีความร่วมมือในการพิทักษ์และปกป้องสิ่งแวดล้อม โดยไม่ขัดแย้งกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
4. แหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพแวดล้อมสะอาด สวยงาม สะดวก และปลอดภัย สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมมากขึ้น
5. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการร่วมรักษา อนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพและประโยชน์อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศ
6. สังคมเป็นสุข ครอบคลุมอบอุ่น
7. ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพิ่มขึ้น
8. การบริหารจัดการภาครัฐเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินงานแบบธรรมาภิบาล

ที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัด ฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศ ประมาณเส้นรุ้งที่ 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 5,370.28 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,344,375 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ทางทิศตะวันออก ประมาณ 75 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 304 และประมาณ 100 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 3 หรือประมาณ 90 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 34 แยกเข้าหมายเลข 314 และประมาณ 61 กิโลเมตร ตามทางรถไฟสายตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดนครนายก และจังหวัดปราจีนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดชลบุรี อำนาจเจริญ และจังหวัดจันทบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี และ กรุงเทพมหานคร

เขตการปกครองจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 11 อำเภอ 93 ตำบล 892 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง 23 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 85 แห่ง

อำเภอทั้ง 11 ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอกองเขื่อน อำเภอท่าตะเกียบ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอบางปะกง อำเภอแปลงยาว อำเภอพนมสารคาม อำเภอราชสาส์น อำเภอสนามชัยเขต และอำเภอบ้านโพธิ์

สภาพทางกายภาพ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพ ภูมิศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ราบลุ่มมีดอนเป็นบางส่วน โดยเฉพาะในเขตอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอบางปะกง ส่วนใหญ่ลักษณะเป็นดอน ประกอบด้วย ภูเขาเตี้ยๆ หลายลูก ป่าไม้ขึ้นปกคลุมทึบ เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ไม่มีค่าอุดมสมบูรณ์ บางส่วนของพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 20 เมตร แต่บางส่วนอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล ลักษณะดิน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนาในบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด สำหรับบริเวณสองฝั่งแม่น้ำบางปะกงในอำเภอมืองฉะเชิงเทรา และอำเภอบางคล้า เหมาะแก่การปลูกผลไม้และไม้ยืนต้น ส่วนพื้นที่ตอนกลางและบางส่วนทางตะวันออกของจังหวัด เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ สำหรับพื้นที่ด้านตะวันออกของจังหวัดเป็นดินภูเขาไม่เหมาะสมในการเกษตรกรรม และเป็นพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศทั่วไป

จังหวัด ฉะเชิงเทรา มีภูมิอากาศมรสุมร้อนชื้นแฉะศูนย์สูตร คือ มีอากาศค่อนข้างร้อน โดยได้รับมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ฤดูหนาว) ช่วยเดือนพฤศจิกายน ถึงกุมภาพันธ์

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถแบ่งสภาพการพัฒนาตามกายภาพของพื้นที่ ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ 1 เป็นพื้นที่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของจังหวัด ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดชลบุรี มีสภาพเป็นที่ลุ่ม ได้แก่ พื้นที่อำเภอมืองฉะเชิงเทรา บางปะกง บ้านโพธิ์ และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ด้านทิศตะวันตก ได้รับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออก พื้นที่ส่วนนี้มีแนวโน้มจะกลายเป็ย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง การบริการและที่อยู่อาศัย และอยู่ใกล้สนามบินสุวรรณภูมิ จะเป็นตัวเร่งขยายความเจริญเติบโตของบ้านเมืองฉะเชิงเทรา

พื้นที่ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่ ฝั่งแม่น้ำบางปะกง (พื้นที่ตอนกลางของจังหวัด) อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอมืองฉะเชิงเทรา บางส่วนของอำเภอบางคล้า อำเภอลองเขื่อน อำเภอบ้านโพธิ์ชีกตะวันออก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ชิกตะวันออก อำเภพนมสารคาม อำเภอรราชส้าน อำเภอแปลงยาว อำเภอสนาชัยเขต (บางส่วน) ส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ปลูกข้าว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และพืชไร่ ขณะนี้มีเขื่อนทดน้ำบางปะกงในท้องที่อำเภอมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งได้สร้างแล้วเสร็จในต้นปี 2543 ความจุต้นทุน 30 ล้านลูกบาศก์เมตร สำหรับอำเภอแปลงยาวจะเป็นเขตพื้นที่อุตสาหกรรม

พื้นที่ส่วนที่ 3 เป็น ที่ราบสลับภูเขา มีป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและแหล่ง ดินน้ำ ลำธาร ในปัจจุบันป่าสงวนแห่งชาติ แควระบบ - สียัด เนื้อที่ 746,625 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.3 ก่อสร้างพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคลองสียัด ความจุ 325 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งแล้วเสร็จต้นปี 2543 เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การบริการ และกิจการประปาของชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ป่าไม้ เป็น ป่าไม้ธรรมชาติ และเป็นป่าเศรษฐกิจของเอกชน จำนวน 1,517,062,500 ไร่

การใช้พื้นที่ของจังหวัด

พื้นที่ ราบและพื้นที่ลุ่ม ส่วนใหญ่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดบริเวณพื้นที่ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงใน เขตท้องที่อำเภอเมืองฯ อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง อำเภอกองเขื่อน อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอ บางคล้า อำเภอรสาสสน อำเภอแปลงยาว และพื้นที่ บางส่วนของอำเภพนมสารคาม มีพื้นที่ประมาณ 1,250,000 ไร่ ซึ่งประมาณร้อยละ 35 อยู่ในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่อยู่ในสี่ อำเภอแรก บริเวณนี้มีการใช้ดินทางกสิกรรมมานานและขยายตัวเต็มที่ โอกาสจะขยายพื้นที่มีน้อย

- พื้นที่ดอนลูกคลื่น ดอนลาด ในเขตท้องที่อำเภพนมสารคาม อำเภอแปลงยาว และพื้นที่บางส่วนของอำเภสนามชัย เขต ความสูงพื้นที่โดยเฉลี่ย 4 - 20 เมตร ที่ดินบริเวณนี้ไม่เหมาะสมแก่การทำนาเท่าที่ควร ส่วนมากจึงใช้ที่ดินทำไร่มันสำปะหลัง อ้อย และ เลี้ยงสัตว์

- พื้นที่ภูเขาและเขาสูงด้านตะวันออกของจังหวัด ความสูงเฉลี่ย 100 เมตร ขึ้นไปอยู่ในเขตท้องที่อำเภสนามชัยเขต อำเภอท่า ตะเกียบและพื้นที่บางส่วนของเป็นภูเขาของอำเภพนมสารคาม และอำเภอแปลงยาวบางส่วน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,784,750 ไร่

การแบ่งพื้นที่ป่าไม้ และป่าสงวนแห่งชาติ

จังหวัด ฉะเชิงเทรามีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,228,603.49 ไร่ และเป็นอาณาเขตป่าทั้งสิ้น 536,181.97 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.61 ของ พื้นที่จังหวัดซึ่งจำแนกเป็นพื้นที่ป่าบก 528,160.10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.36 ป่าชายเลน 8,021 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.25 อำเภอที่มี พื้นที่ป่ามากที่สุด ได้แก่ อำเภอท่าตะเกียบ จำนวน 409,507.40 ไร่ รองลงมา ได้แก่ สนามชัยเขต จำนวน 108,580.57 ไร่ สำหรับ พื้นที่ป่าชายเลนจะมีอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ บางปะกง บ้านโพธิ์ และอำเภอเมือง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนพื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่อื่นๆ แยกรายอำเภอของจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2547

อำเภอ	ป่าบก (ไร่)	ป่าชายเลน (ไร่)	นาทุ่ง (ไร่)	แหล่งน้ำ (ไร่)	พื้นที่อื่นๆ (ไร่)	รวม (ไร่)
บางปะกง	-	6,393.93	21,503.87	4,080.70	128,216.17	160,194.68
บ้านโพธิ์	-	1,598.40	36,971.80	4,243.74	89,210.75	132,024.70
เมือง	-	29.58	16,623.62	3,094.49	220,935.27	240,682.92
บางน้ำเปรี้ยว	-	-	-	587.31	309,902.87	310,490.18
บางคล้า	-	-	10,378.31	2,172.25	134,698.29	147,248.85
คลองเขื่อน	-	-	4,496.15	1,663.43	60,820.63	66,980.21
รสาสสน	-	-	628.76	-	89,850.91	90,479.68
แปลงยาว	2,130.64	-	2,716.83	792.72	199,300.11	204,940.30
พนมสารคาม	7,941.49	-	78.69	2,417.03	309,094.88	319,532.09
สนามชัยเขต	108,580.57	-	-	6,751.50	551,569.15	666,901.22
ท่าตะเกียบ	409,507.40	-	-	22,301.70	457,319.57	889,128.67
รวม	528,160.10	8,021.87	93,398.03	48,104.87	2,550,918.62	3,228,603.49

สำหรับใน ปี พ.ศ. 2548 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แปลตีความจากภาพถ่ายดาวเทียมที่บันทึกค่าระหว่างเดือน มกราคม 2548 - เมษายน 2548 โดยแปลตีความเป็นภาพรวมทั้งจังหวัด ไม่มีข้อมูลแยกเป็นอำเภอ ปรากฏว่า จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่ป่าบก 523,078 ไร่ พื้นที่ป่าชายเลน 7,953 ไร่ รวม 531,031 ไร่ คิดเป็น 16.45% ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ของจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นป่าสงวนแห่งชาติและป่ารอยต่อ 5 จังหวัดพื้นที่ ป่าไม้สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่ารอยต่อ 5 จังหวัด มีป่าสงวนแห่งชาติ 1 แห่ง คือป่าแควระบบ - สียัด ประกาศ เมื่อปี พ.ศ. 2512 มีพื้นที่ 1,753,125 ไร่ ต่อมา มีการนำพื้นที่ไปปฏิรูปที่ดินเป็น สปก. และบางส่วนนำไปประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ปัจจุบันเหลือพื้นที่ซึ่งระบุว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมาย จำนวน 854,612.90 ไร่ แต่จากการแปลภาพถ่ายดาวเทียมคาดว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบบ - สียัด มีสภาพป่าไม้ปกคลุมจะเหลืออยู่ไม่เกิน 200,000 ไร่ เนื่องจากถูกบุกรุกจับจองเป็นพื้นที่ทำการเกษตรไปเป็นจำนวนมาก มีสวนรุกขชาติ คือ สวนรุกขชาติสมเด็จพระปิ่นเกล้า (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน) มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นป่าลุ่มต่ำผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก

ตารางที่ 2 การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแควระบบ - สียัด จังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่	การใช้ประโยชน์ป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่ (ไร่)	หมายเหตุ
1.	กำหนดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 409 (พ.ศ. 2512)	1,753,125	
2.	เพิกถอนให้ สปก. ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 986 (พ.ศ. 2525)	236,018.75	
3.	มอบพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้ สปก. ตามมติ ครม.4 พ.ศ. 36	491,752.50	Zone A 79,840 ไร่ มอบ 30 มี.ค. 36 Zone E 411,912.5 ไร่ มอบ 1 มีนาคม 37
4.	กันพื้นที่ป่าสงวนออกจากเขตปฏิรูปที่ดินตามบันทึกข้อตกลง เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2538 ระหว่างกรมป่าไม้ กับ สปก. จำนวน 170 แปลง	223,611.11	ครั้งที่ 1 กันคินกรมป่าไม้ 117 แปลง เนื้อที่ 214,692 -1-28.76 ไร่ ครั้งที่ 2 กันคินกรมป่าไม้ 53 แปลง 8,918 - 3-17.22 ไร่
5.	กำหนดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนตามพระราชกฤษฎีกา เล่มที่ 118 ตอนที่ 75 ก ลงวันที่ 5 กันยายน 2544	394,352	พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ทั้งหมด 674,352 ไร่
6.	คงเหลือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแควระบบ - สียัด ตามกฎหมาย	854,612.90	
7.	หน่วยงานราชการ และประชาชนขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และได้รับอนุญาต แล้วจำนวน 83 ราย	51,090-0 - 67.74	-ส่วนราชการ วัด โรงเรียน 72 ราย เนื้อที่ 41,732-0-45.74 ไร่ - ภาคเอกชน 11 ราย พื้นที่ 9,355-0-22 ไร่

ป่าตะวันออกหรือป่าเขตรอยต่อ 5 จังหวัด (รวมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ป่า ตะวันออกหรือป่าเขตรอยต่อ 5 จังหวัด ครอบคลุมบริเวณพื้นที่รอยต่อของจังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดสระแก้วเดิมมีพื้นที่ ถึงประมาณ 5,000,000 ไร่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ป่าตะวันออกได้ถูกบุกรุกเนื่องจากเกิดสงครามเวียดนาม มีการตัดถนนสายสระแก้ว - จันทบุรี จึงทำให้มีการบุกรุกแผ้วถางป่าและเกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่หลายแห่ง ต่อมาใน พ.ศ. 2513 รัฐบาลให้สัมปทานทำไม้ในพื้นที่แก่บริษัท ทำไม้ 8 บริษัท เป็นเวลา 30 ปี ซึ่งเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้ป่าตะวันออกได้ถูกทำลายมากยิ่งขึ้น ใน พ.ศ. 2525 ได้มีการกำหนดให้พื้นที่บริเวณป่ารอยต่อ 5 จังหวัด เป็นป่าปิดแต่ก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งการบุกรุกป่าของราษฎรได้ ดังนั้นใน พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2544 จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาให้ผนวกพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน รวมแล้วมีเนื้อที่ 674,352 ไร่ ในพื้นที่แห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง เช่น พบว่ามีสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมไม่น้อยกว่า 64 ชนิด นกไม่น้อยกว่า 300 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่า 53 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกไม่น้อยกว่า 20 ชนิด ปลาน้ำจืดไม่น้อยกว่า 23 ชนิด และผีเสื้อ ไม่น้อยกว่า 92 ชนิด

สภาพทางด้านการเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นฐานด้านการเกษตร เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรในภูมิภาค และกรุงเทพมหานคร ประชาชนร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในจังหวัด คิดเป็นมูลค่าประมาณ 12,856 ล้านบาทต่อปี ผลผลิตที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดในด้านพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน มะพร้าว มะม่วง และหมาก เป็นต้น ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่ และสุกร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตมากที่สุดของประเทศ ไก่เนื้อ เป็ด และโคเนื้อ ด้านประมง มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อาทิเช่น กุ้งกุลาดำ ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อย และกิจการประมงทะเล สำหรับในด้านอุตสาหกรรมนับว่าศักยภาพค่อนข้างสูง มีนักลงทุนให้ความสนใจลงทุนมาก มีการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตจากกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงมาลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรม 1,555 โรงงาน ปริมาณเงินลงทุน 377,145.81 ล้านบาท จำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม 136,645 คน ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องทางการเกษตร อุปกรณ์ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนรถยนต์และประกอบรถยนต์ พลาสติก และผลิตภัณฑ์จากไม้ ฯลฯ โรงงานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางปะกง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอนวมสาคร อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว และอำเภอบางพลาย ตามลำดับ มีนิคมอุตสาหกรรม 2 แห่ง

สำหรับการท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความโดดเด่นเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงศิลป ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับประเทศและนานาชาติ ได้แก่ องค์หลวงพ่อพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีผู้มาเยี่ยมเยือนทั้งสิ้น 155,869 คน คิดเป็นร้อยละ 98.62 หรือ 153,719 คน เป็นผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย ส่วนผู้เยี่ยมเยือนอีกร้อยละ 1.38 หรือ 2,150 คน เป็นผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อคนต่อวัน เป็นเงิน 1,157.59 บาท ทำให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เป็นเงิน 24.988 ล้านบาท สำหรับนักท่องเที่ยวมีทั้งสิ้น 136,420 คน คิดเป็นร้อยละ 88.97 มีค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวันเป็นเงิน 710.85 บาท ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นเงิน 96.974 ล้านบาท รวมรายได้จากการท่องเที่ยว 121.962 ล้านบาท โดยเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวที่มาจากหมวดซื้อสินค้า/ของที่ระลึก รองลงมาเป็นหมวดอาหารและเครื่องดื่ม คิดเป็นร้อยละ 36.86 และ 30.75 ตามลำดับ

ด้านการจ้างงาน : ที่มาสำนักงานประกันสังคม

ภาวะการจ้างงานในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2551 และเริ่มทยอยลดลงตั้งแต่ ตุลาคม-ธันวาคม 2551 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2550 ก็ยังเพิ่มขึ้น 1,667 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.99 (ธันวาคม 2550=168,302 คน ธันวาคม 2551 = 169,969 คน) อัตราค่าจ้างขั้นต่ำของจังหวัดฉะเชิงเทรา ณ 31 ธันวาคม 2551 เท่ากับ 173 บาท สูงกว่าช่วงเดียวกันของปีก่อน 13 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.51 ภาวะการณคลังจังหวัดฉะเชิงเทรา (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2553)

ด้านรายได้ จังหวัดฉะเชิงเทราจัดเก็บรายได้จำนวนทั้งสิ้น 1,214.141 ล้านบาท สูงกว่าปีก่อน 760.881 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 167.87 เนื่องจากสำนักงานสรรพากรพื้นที่และด่านศุลกากร จัดเก็บรายได้สูงกว่าช่วงเดียวกันของปีก่อน 353.892 และ 408.210 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 81.56 และ 100.00 ตามลำดับ โดยสำนักงานสรรพากรพื้นที่ จัดเก็บรายได้สูงขึ้น 353.892 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 81.56 และด่านศุลกากรจัดเก็บรายได้สูงขึ้น 408.210 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 100.00

ด้านรายจ่าย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 มีการเบิกจ่ายงบประมาณจากคลังจังหวัดทั้งสิ้น 8,656.789 ล้านบาท (รายจ่ายจริงปีปัจจุบัน 8,144.14 ล้านบาท และรายจ่ายปีก่อน 542.649 ล้านบาท) สูงกว่าช่วงเดียวกันของปีก่อน 990.779 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.67 สาเหตุที่ การเบิกจ่ายเงินงบประมาณมียอดการเบิกจ่ายต่ำกว่าช่วงเดียวกันของปีก่อน เนื่องจากในปีงบประมาณ 2551 มีการกันเงินไว้เบิกเหลือปี ต่ำกว่าปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 จำนวน 267.679 ล้านบาท ส่งผลให้การเบิกจ่ายงบลงทุนรายการกันเงินไว้เบิกเหลือปีต่ำกว่าปีที่แล้ว จำนวน 240.583 ล้านบาท

ผลิตภัณฑ์มวลรวมและรายได้ ด้าน ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี 2552 ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 286,271 บาทต่อคนต่อปี เป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออก และอันดับ 7 ของประเทศ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม(GPP) เท่ากับ 203,709 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาอุตสาหกรรม ร้อยละ 74.0 คิดเป็นมูลค่า 150,667 ล้านบาท สาขาอื่น ๆ ร้อยละ 10.6 คิดเป็นมูลค่า 20,931 ล้านบาท สาขาการเกษตร ร้อยละ 6.30 คิดเป็นมูลค่า 12,856 ล้านบาท สาขาการค้าส่งและค้าปลีก ร้อยละ 6.10 คิดเป็นมูลค่า 12,462 ล้านบาท สาขาการขนส่ง การเก็บรักษาสินค้าและการคมนาคม ร้อยละ 3.30 คิดเป็นมูลค่า 6,793 ล้านบาท

การคมนาคม

การคมนาคม หมายถึงการเดินทางไปมาติดต่อทั้งการสื่อสาร และการขนส่งสินค้า จังหวัดฉะเชิงเทราสามารถแบ่งการคมนาคมออกเป็น การคมนาคมทางบก เป็นการเดินทางไปมาติดต่อค้าขายโดยใช้ถนนเป็นเส้นทางการคมนาคมและใช้ยานพาหนะ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถบรรทุก รถไฟ ในการเดินทางติดต่อ ในจังหวัดฉะเชิงเทราสามารถเดินทางติดต่อทางบกได้ 2 ทางคือ

ภาพเส้นทางรถยนต์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ทางรถยนต์ เป็นการเดินทางติดต่อกันโดยทั่วไป มีรถโดยสารประจำทางวิ่งระหว่างอำเภอต่างๆ และจังหวัดใกล้เคียง มายังสถานีขนส่งฉะเชิงเทรา โดยใช้เส้นทางหลัก คือ ทางหลวงสาย 304 หรือสายสุวินทวงศ์ ใช้ในการเดินทางติดต่อกับอำเภอบางคล้า อำเภอนมสาร และยังสามารถเดินทางต่อไปยังอำเภอสนามชัยเขต อำเภอนาทะเกียบ และใช้ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้แก่จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว ทางหลวงสาย 314 สายฉะเชิงเทรา บางปะกง ใช้ในการเดินทางติดต่อกับอำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง และสามารถเดินทางต่อไปยังจังหวัดชลบุรี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร ทางหลวงสาย 315 สายฉะเชิงเทรา พนัสนิคม ใช้ในการเดินทางติดต่อกับอำเภอบ้านโพธิ์ และเดินทางติดต่อกับจังหวัดชลบุรี ทางหลวงสาย 331 แยกหนองปลาตะเพียน สัตหีบ ใช้ในการเดินทางติดต่อ

กับอำเภอแปลงยาว และสามารถเดินทางไปได้ทั้งทางรถไฟและทางรถยนต์ได้ ทางสายฉะเชิงเทรา บางน้ำเปรี้ยว องค์กรฯ ใช้ในการเดินทางติดต่อกับอำเภอบางน้ำเปรี้ยว และเดินทางต่อไปถึงอำเภอดงกลองเขื่อน และเดินทางต่อไปจังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี

(ภาพสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 4, 2529 : 164)

ทางรถไฟ จังหวัดฉะเชิงเทรามีชุมทางรถไฟถึง 2 แห่ง คือที่ชุมทางรถไฟฉะเชิงเทราและชุมทางรถไฟคลอง 19 ดังนั้นการเดินทางโดยรถไฟจึงนิยมกันมากในจังหวัดซึ่งสามารถเดินทางได้ดังนี้ จากชุมทางฉะเชิงเทรา - อรัญประเทศ สามารถเดินทางไป อำเภอบางน้ำเปรี้ยว และเดินทางต่อไปยังจังหวัดปราจีนบุรี